

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОНТИНГЕНТУ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Визначення перспектив розвитку системи ПТО, зокрема прогнозування контингенту учнів ПТНЗ, потребує урахування низки чинників, які спонукають молоду людину обирати професійно технічну освіту в якості початкової ланки при побудови власної професійної траєкторії. На такий вибір впливають як зовнішні, соціально обумовлені, так і внутрішні, які мають психологічну природу (престижність, зовнішня привабливість тощо), чинники.

Впродовж останніх 16 років кількість ПТНЗ зменшується. Але при цьому динаміка зміни чисельності закладів професійно-технічної освіти не відповідає динаміці змін обсягів валового внутрішнього продукту України (рис. 1 та 2).

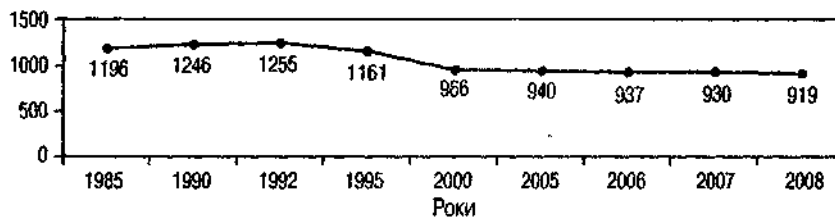

Рис. 1. Мережа ПТНЗ Міністерства освіти і науки України

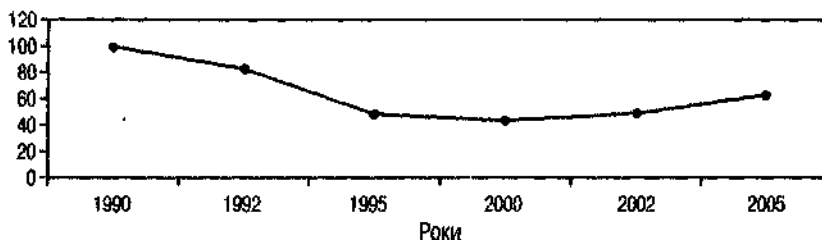

Рис.2 Динаміка ВВП України

Порівняння графіків, наведених на рис. 1 та 2, свідчить про те, що система ПТО є інертною, її реакція на економічні зміни запізнюється на декілька років і ця реакція не є співставною з динамікою змін ВВП. Так, у 1990–1992 рр., які характеризувалися значним падінням виробництва (у порівнянні з

1990 р. за цей період падіння ВВП склало понад 45 %), кількість ПТНЗ подовжувала збільшуватися і в 1992 р. досягла свого максимуму. В 1995–1999 рр. темпи падіння виробництва уповільнилися, а кількість ПТНЗ почала стрімко зменшуватися (на 17 %). У 2000–2007 рр. спостерігався сталий приріст ВВП, а кількість ПТНЗ продовжувало зменшуватися.

Слід зазначити, що відносно падіння чисельності учнів ПТНЗ є меншим, ніж відносно падіння чисельності учнів середніх загальноосвітніх шкіл (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість осіб, які навчалися у закладах освіти (тис. осіб)

Кількість	Роки						У порівнянні з 1991 р., %
	1991	1996	2000	2005	2006	2007	
учнів середніх шкіл	7102	7143	6764	5399	5120	4857	68,3
учнів ПТНЗ	648,4	555,2	524,6	496,6	473,8	454,4	70,0
студентів ВНЗ	1615,4	1540,5	1930,9	2709,1	2786,6	2813,8	170,1

Одночасно значно зросла абсолютна та відносна частка молоді, яка навчається у вищих навчальних закладах. Це зокрема обумовлено тим, що для України характерною є гіперорієнтація молоді на набуття вищої освіти. Цьому також сприяли зміни у структурі професійної освіти, які розпочалися у 90-х рр. минулого століття. Якщо за часів СРСР кількість студентів у ВНЗ була значно меншою за кількість учнів у ПТНЗ, то в Україні ситуація помінялася з точністю до навпаки. Такий стан справ обумовило зокрема сприяло значне зростання кількості ВНЗ (у СРСР було менш за 700 ВНЗ, а зараз лише в Україні – біля 1000, в тому числі 370 ВНЗ III–IV рівнів акредитації).

Слід зазначити, що професійні плани та наміри переважної більшості випускників загальноосвітніх шкіл не передбачають набуття професійної освіти у ПТНЗ. Переважна більшість учнів 9-х та 11 -х класів орієнтуються на подальше навчання у ВНЗ (див. табл. 2).

Таблиця 2

Професійні наміри випускників загальноосвітніх шкіл (%)

Професійні наміри	Учні 9-х класів			Учні 11-х класів
	міських шкіл	сільських шкіл	середнє значення	
Навчатися у ВНЗ	86,5	88,0	87,3	87
Навчатися у ПТНЗ	6,0	7,5	6,8	1
Набути професію іншим шляхом	0,5	0	0,3	1
Працювати по закінченні школи	0	0	0	1
Суміщати роботу з навчанням	1,5	0	0,8	9
Не визначилися	7,5	9,5	8,5	1

Стосовно професійних намірів старшокласників значні розбіжності за гендерною ознакою не проявляються (табл. 3). При цьому характерним для дівчат є більш високий відсоток осіб, які планують набути професію у ВНЗ на рівні бакалавра та молодшого спеціаліста. Розбіжності у планах щодо навчання у ПТНЗ за гендерною ознакою є незначними.

Таблиця 3

Професійні наміри старшокласників за гендерною ознакою (%)

Професійні наміри	Юнаки	Дівчата
Навчатися у ВНЗ III–IV рівнів акредитації	78,7	68,7
Навчатися у ВНЗ I–II рівнів акредитації	10,8	20,0
Навчатися у ПТНЗ	3,6	3,2
Набути професію іншим шляхом (курси, навчання на виробництві тощо)	3,0	2,8
Працювати по закінченні школи	0,5	0,6
Не визначилися	3,4	4,7

На вибір молоддю майбутньої професії істотно впливає її престижність та привабливість. Сучасна молодь віддає перевагу таким сферам діяльності як юриспруденція, економіка, фінанси, інформатика тощо. А нижні поверхи сходів престижу заповнюють робітничі професії промисловості, будівництва, зв'язку і сільського господарства. Слід зазначити, що випускники ПТНЗ разом з вищезгаданими професіями до числа високопривабливих включають і ряд масових робітничих професій, пов'язаних, головним чином, з сервісом.

Таким чином, досягнення успіху мислиться випускниками ПТНЗ, з одного боку, через придбання високостатусних професій (що схоже з думкою випускників середніх шкіл), з іншого боку, вони не відкидають перспективу зайнятися кваліфікованою робочою працею.